

Н.А. Лемешева, ст. викл. (*ХДУХТ, Харків*)

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ РАДЯНСЬКОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СТАНДАРТІВ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У 30-х рр. ХХ ст. простежується адміністративно-контролюючий підхід до управління освітніми закладами в умовах тоталітаризації влади. Широкі масштаби господарського будівництва вимагали прискореного розвитку народної освіти, збільшення кількості інженерних кадрів, які могли б працювати в умовах централізованої економіки і обслуговувати потреби провідних галузей виробництва. Мережа ВНЗ в Україні швидко зростала за рахунок реорганізації існуючих і відкриття нових. Реорганізований в 1930 р. ХІНГ дав життя декільком вищим навчальним закладам. В 1935 р. відповідно до постанови РНК УСРР і ЦК КП(б)У № 1519 від 31 жовтня Український інститут державної торгівлі і Харківський планово-економічний інститут споживчої кооперації об'єднувалися в Український інститут радянської торгівлі (з 1940 р. ХІРТ). Низький освітній рівень абітурієнтів ВНЗ, через неможливість отримати якісну середню освіту, намагалися підвищити через підготовку на робітничому факультеті, який працював з 1935 по 1939 рр. Пізніше ця ідея буде знецінена льготами, які надавалися випускникам робітфаку під час вступу до ВНЗ. Хоча Конституція 1936 р. формально закріпила рівні права всіх громадян на отримання освіти, до фактичної реалізації цього права була прірва. Діти «ворогів народу», розкуркулених, позбавлених громадянства не могли скористатися цим правом, що змушувало багатьох зрікатися рідних і близьких людей. В перші роки існування інститут зіткнувся з труднощами в складанні навчальних планів, спеціальних курсів. Частими були зміни у викладацькому складі, нестабільним був розклад занять. Лише у 1938 р. РНК СРСР затвердила типовий Статут вищих навчальних закладів. 16 березня 1939 р. навчальний план та статут інституту були затверджені ВКВШ при РНК СРСР за № V/28.

Значна увага приділялася покращенню матеріально-технічної бази ВНЗ. Як зазначав А.А. Байрачний, «до початку Великої Вітчизняної війни інститут мав навчальний і лабораторний корпуси, три гуртожитки на 600 койко-місць, будинок для професорсько-викладацького складу. У лабораторному корпусі розмішувались не

лише лабораторії інституту, а й їдальня, фізкультурний зал, бібліотека, читальний зал, навчально-виробничі майстерні, товарно-дослідна станція, великі аудиторії для зведених лекцій, радіовузел, типографія». Водночас підвищувались вимоги до кваліфікації викладачів ВНЗ. Введення в 1934 р. наукових ступенів кандидата та доктора наук, наукових звань доцентів і професорів спонукало викладачів братися за розробку дисертаційних тем. Основним підрозділом ХІРТ були товарознавчий факультет і кафедра товарознавства, яку очолював д.т.н., проф. Г.Г. Скробанський, який розробив метод вітамінізації продуктів як засіб проти авітомінозу «С» в умовах осінне-зимового періоду. В 1939 р. йому надали премію Весоюзного конкурсу Наркомдраву, Наркомлегпрому, Союзвітамінпрому за розробку способів виготовлення вітамінних напоїв з хвої. В роки Великої Вітчизняної війни було налагоджено виробництво в м. П'ятигорськ вітамінізованої хвосю горілки. В 1937 р. кафедра запроєктувала штучне охолодження овощесховищ кагатного типу за допомогою компресійної холодильної машини. В 1940 р. побачила світ робота Заславського і Кабкова «Аналіз і ревізія господарчої діяльності торгу». До 1940 р. інститут випустив 3 збірники наукових праць і 12 збірників окремих кафедр, де опубліковано 130 робіт.

Інститут випускав спеціалістів високої кваліфікації, щоправда попит на них в умовах тоталітарного режиму був лише в СРСР. На зміст освіти негативно впливав політичний режим з єдиною державною ідеологією. Соціально-економічні дисципліни були заідеологізовані, відсутнім був плюралізм думок. На нарадах в інституті про це постійно наголошували: «Всім викладачам при викладанні своєї дисципліни, незалежно від її характеру, слід просочувати більшовицькою ідеологією». На якість освіти впливала моральна і фізична розправа над багатьма ученими. «Ворогів народу» шукали серед викладачів і студентів. В характеристиках викладачів робили спеціальні примітки: «Корнієнко К.К. працювала в ХДУ. Доцент російської мови і літератури. Звільнена як невідповідна. Підлягає ретельній перевірці за зв'язки з нині заарештованою як ворогом народу колишньою викладачкою російської мови Познанською». «Козленко В.С. – голова профкому, студент 4 курсу інституту радянської торгівлі. Має партстягнення за притуплення більшовицької пильності». Академічні свободи інституту були зведені нанівець, і встановлені ідентичні з виробництвом порядки, засновані на жорсткій централізованій дисципліні, бюрократично-адміністративному управлінні.